

ния деятельности органов внутренних дел по обеспечению реализации конституционных прав и свобод граждан. – Киев, 1981.

2. Наказ МВС України “Про затвердження На-

станови про дії органів внутрішніх справ по ліквідації безпорядків” від 31 травня 1999 р., № 443.

Надійшла до редколегії 26.10.2002

ЛОГВИНЕНКО Н.И. ОСНОВНЫЕ ФОРМЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МИЛИЦИИ В ХОДЕ РЕАЛИЗАЦИИ ГРАЖДАНАМИ СВОБОДЫ СОБРАНИЙ, МИТИНГОВ, УЛИЧНЫХ ШЕСТВИЙ И ДЕМОНСТРАЦИЙ
Рассмотрены правовые основы деятельности милиции по обеспечению прав и свобод граждан при проведении массовых мероприятий.

***

LOGVINENKO N.I. THE BASIC FORMS OF ACTIVITY OF MILITIA DURING IMPLEMENTATION BY THE CITIZENS OF FREEDOM OF CAUCUS, MEETINGS, STREET CAMPAIGNS AND DEMONSTRATING

The reviewed legal fundamentals of activity of militia concerning a guarantee of rights and freedom of the citizens at realization of mass measures.

УДК 349.2:331.101.21

Я.А. МАЛИХІНА

Національний університет внутрішніх справ

ВАЖЛИВІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ГАРАНТІЙ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАЦЮ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Розглянуті юридичні гарантії права громадян України на працю та завдання реалізації гарантій як складової їх загальних конституційних прав

Проголосивши у статті першій Основного Закону нашу державу суверенною, незалежною, демократичною, соціальною та правовою [1], Україна фактично взяла на себе обов'язок реально гарантувати основні ідеї соціально-правової держави. “Соціально-правові держава – це реальне втілення ідей і принципів конституціоналізму. Її метою є досягнення загального блага, утвердження соціальної справедливості. Становлення соціально-правової держави в Україні має супроводжуватися загальною гуманізацією суспільних відносин, що зумовлює актуалізацію класичної суспільно-політичної і правової тріади: людина-державо-суспільство” [2, с.235]. Як вказує Ю. Шемшученко, за чинною Конституцією України, утвердження і забезпечення прав людини є головним обов'язком держави. “Щодо утвердження, то слід зазначити, що в Основному Законі дійсно закріплене широке поле особистих, соціально-економічних, політичних та культурних прав і свобод людини й громадянина у відповідності з міжнародними стандартами. Що ж до реального забезпечення відповідних прав і свобод, то тут є серйозні проблеми. Найбільш важлива з них – це проблема гарантій цих прав і свобод. Вона перебуває у площині відносин тріади “громадянин-суспільство-державо”. У цій тріаді інтереси громадянина є домінантою, яка опосередковує взаємодію правової держави і громадянського суспільства.

Державою відповідає перед людиною за свою діяльність” [3, с.13]. Не буде перебільшенням сказати, підкреслює В.Я. Тацій, що здійснення прав та основних свобод людини і громадянина є одним із основних факторів, які забезпечують стабільність громадянського суспільства та свідчать про демократичність державно-правової системи [4, с.3]. Таким чином, сьогодні на порядок денний постають питання створення механізму реалізації, втілення у життя основних загальноновизнаних прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина. Вважаємо, що під таким механізмом треба розуміти сукупність різних гарантій та дій, процес, у результаті функціонування якого особи безперешкодно реалізують свої права та свободи, задовольняють свої законні інтереси. Надзвичайна актуальність проблеми захисту цих прав, свобод і законних інтересів обумовлює потребу у розробці з використанням системного підходу концепції реалізації та охорони прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина в Україні. Концепція повинна бути спрямована на досягнення такого становища, за якого будь-які права, свободи та законні інтереси особи реалізувалися й захищалися б з найменшими витратами людських зусиль. Даний нормативно-правовий акт має визначити механізм здійснення охорони і захисту основних прав, свобод та законних інтересів людини, навіть зважаючи на те, що за умов сьогодення вони

будуть реалізовуватися повільно або навіть гальмуватися. Зрозуміло, це найкраще було б зробити у Кодексі прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, про який вже згадувалось у літературі [5, с.29].

Одним з найвизначальніших конституційних прав людини і громадянина є право на працю. У ст.43 Основного Закону визначається: "Кожний має право на працю, що обіймає важливість заробляти собі на життя працюю, яку він вільно вибирає або на яку вільно погоджується. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії і роду трудової діяльності, реалізує програми професійно-технічного навчання, підготовки та перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Використання примусової праці забороняється. Не вважається примусовою праця військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота або служба, виконувана особою за вироком чи іншому рішенню суду або згідно з законом про військовий та надзвичайний стан" [1]. Важливість права на працю достойної життєдіяльності людини, реалізації інших її прав, свобод та законних інтересів неодноразово підкреслювалась дослідниками в галузі теорії держави і права та трудового права України. В.Н. Скобелкін зауважує: "Серед соціально-економічних прав є одне, існування якого робить можливим здійснення усіх інших – це право на працю. Саме воно визначається головним, визначальним в системі прав, закріплених за членами суспільства. Право на працю є таким же природним, властивим людині нашого часу, як і право на життя. Від того, наскільки реальне це право, залежить реальність інших прав соціально-економічного характеру" [6, с.5]. К.П. Уржинський наголошує, що "право на працю - найважливіше соціально-економічне право, яке визначає правовий стан громадян" [7, с.11]. В.В. Єгоров відзначає, що право людини на працю – це категорія, яка відображає людську потребу в праці, існуючу як в формі ідей, вимог людини до суспільства, держави, так і у формі законодавчо закріплених можливостей по задоволенню цієї потреби. За його думкою, важливість права на працю, його специфіка визначаються тією роллю, яку відіграє праця у житті людей [8, с.8]. На думку С.А. Іванова і Р.З. Лівшица, право на працю складає основу усієї широкої системи соціальних прав та свобод громадян [9, с.104-106]. Отже, фундаментальний характер права на працю полягає у тому, що воно: а) поширюється на усіх працівників; б) слугує основою для інших повноважень, що охоплюють окремі сторони трудових відносин. Вбачається, що право на працю є базою, підґрунтям для інших наступних основних трудових прав: права на вибір професії, роду занять і роботи, оплати праці, безоплатну професійну підготовку, відпочинок, здорові і безпечні умови праці, об'єднання в профспілки, участь в управлінні výro-

бництвам, матеріальне забезпечення.

В основі реалізації права на працю полягає його гарантованість, а засоби, за допомогою яких воно забезпечується, називаються гарантіями [8, с.89]. "В системному зв'язку з правами і свободами державні гарантії виступають важливими чинниками забезпечення їх реалізації. Вони покликані сприяти реалізації конкретних прав і свобод, забезпеченню їх правового захисту" [10, с.3]. Як вже відзначалось, саме цим здебільшого визначається призначення соціальної держави, котра, як вважає німецький правник Х.Ф. Цахер, має бути не просто уособленням влади, а інститутом, що існує для людей, сповідує соціальні цілі, несе відповідальність за функціонування суспільства, створює умови для забезпечення кожного існування, гідного людини [11, с.64-65]. Кардинальне реформування усіх складових економічно-політичної системи суспільства та держави обумовило необхідність здійснення широкомасштабних перебудов організаційно-правових процесів в сфері забезпечення громадянином України права на працю. В умовах ринкової економіки стан захищеності людини праці помітно знизився, тому реалізація нею своїх найважливіших трудових прав потребує додаткових дієвих гарантозабезпечуючих заходів. Тим більше, що проблеми в сфері реалізації громадянами права на працю у недавньому минулому не мали чітко вираженого характеру. "До недавнього часу вважалось, - позначає С.А. Іванов, - що в сфері забезпечення права на працю в нашій країні не може бути проблем. Передбачене Конституцією СРСР, це право непорушне. Якщо проблеми і можуть виникнути, то лише в плані його удосконалення – розширення змісту права, посилення гарантій його практичного здійснення" [12, с.77]. З свого боку, З.К. Симорот, Н.П. Стадник, І.В. Зуб наголошують, що, хоча питання зміцнення юридичних гарантій реалізації працівниками права на працю постійно знаходились в полі уваги вчених, однак за останні роки тут назріло багато нових теоретичних і практичних проблем, які вимагають якнайскорішого позитивного вирішення [13, с.6].

Традиційно в загальнотеоретичній літературі виокремлюють економічні, політичні, ідеологічні та юридичні гарантії [5, с.29]. Іноді в якості самостійних видів виділяють також організаційні [14, с.236], соціальні і духовні [15, с.194] гарантії. Зауважимо, що та або інша класифікація гарантій, виокремлення в якості самостійного різновиду будь-якої їх групи цілком правомірні. Багатоаспектність аналізу конкретного суспільного явища – важлива умова збагачення знань про нього. Однак пізнання повинно відбуватись не тільки на основі розширення кола питань, але й шляхом глибшого їх дослідження. Інакше, застосування багатоаспектного підходу до аналізу гарантій права на працю відповідно має супроводжуватись достатньо глибоким і повним аналізом кожного їх аспекту. Не принижуючи важливості й

значущості вивчення усієї сукупності гарантій права громадян на працю, відмітимо лише, що в даній статті з точки зору галузевого підходу ми сконцентруємо увагу на питанні лише про його юридичні гарантії. "Право людини на працю забезпечено широкою системою гарантій, однак важливе місце в ній належить саме юридичним гарантіям, які являють собою фактичну можливість користуватися трудовими правами і виконувати свої обов'язки" [13, с.19].

У перекладі з французької мови гарантія означає "запоруку", "забезпечення" [16, с.74]. У висловлюваннях ряду вчених юридичні гарантії – це встановлені діючим законодавством засоби, за допомогою яких держава забезпечує здійснення суб'єктивних прав [17, с.10; 18, с.156]. У цих визначеннях підкреслюється важливе призначення гарантій - забезпечити надані нормативно-правовими актами юридичні можливості. Якщо виходити з такого розуміння юридичних гарантій, то до гарантій права на працю слід віднести такі засоби, що забезпечують його безперешкодне здійснення. На нашу думку, службова роль гарантій права набагато ширше. За умов ринкової економіки, гарантії трудового права покликані вирішувати наступні завдання.

1. Забезпечувати проголошену Конституцією України можливість досягнення певного соціального блага за рахунок належної поведінки власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу чи фізичної особи, яка має право найму робочої сили. Соціальне благо в даному випадку полягає у безперешкодному працевлаштуванні громадянина на роботу та стану трудовій діяльності на тому чи іншому підприємстві, в установі, організації, внаслідок якої він отримує засоби для достойної життєдіяльності як себе самого, так і своєї родини.

2. Допомогати отримати максимально можливий на даному етапі розвитку суспільства і держави позитивний соціально-економічний ефект: громадяни працевлаштовуються на роботу і починають продуктивно працювати, а підприємство, установа чи організація в результаті відбору необхідного працівника отримують необхідну для продуктивного виробництва робочу силу. Природно, що продукти праці задовольняють інтереси не лише працівників, власників підприємства, установи чи організації, але й суспільства загалом.

3. Забезпечити неухильне дотримання нормативно-правових актів, призначених регулювати трудові та тісно пов'язані з ними інші відносини. Окреслення триєдиного призначення гарантій права на працю, їх найважливіших ознак, рис і властивостей дозволяє визначити їх поняття як "такі, передбачені нормативно-правовими актами засоби, що забезпечують безперешкодне здійснення громадянами України можливості до продуктивної трудової діяльності на умовах трудового договору чи контрак-

ту".

З'ясування важливості, місця й ролі права на працю громадян України та його юридичних гарантій в умовах ринкової економіки, суті, характеру і природи останніх дозволяє зробити наступні висновки. По-перше, змістом права на працю є сукупність передбачених в нормативних актах можливостей поведінки громадян по вибору роботи, її отриманню та безпосередньому здійсненню. Його юридичними гарантіями є закріплені в нормативно-правових актах заходи, які забезпечують реальність такої поведінки. По-друге, гарантії права на працю громадян чи працівників: перешкоджають порушенню цього права; сприяють його відновленню у випадку порушення; забезпечують відшкодування шкоди, заподіяної суб'єктам порушеного права; надають можливість притягнути до відповідальності осіб, винних у його порушенні. По-третє, вірним є замисел законодавця стосовно визначення у ст.2 Кодексу законів про працю України [19] основних положень змісту права громадян України на працю, однак даний законодавчий акт набагато виграв би в регулюванні трудових та тісно пов'язаних з ними відносин, якби поряд з визначенням права на працю містив також і гарантії його реалізації. Слушною з цього приводу є думка К.П. Уржинського, що "результати реалізації права на працю залежать від багатьох факторів, у тому числі від якості фіксації гарантій, відображаючих рівень розвитку науки і юридичної техніки. Перш ніж використовувати трудові права і застосовувати гарантії, треба знати їх призначення, сферу і порядок реалізації, умови, тривалість та наслідки функціонування" [7, с 25-26]. У зв'язку з цим глава VII "Гарантії і комплектації" Кодексу законів про працю України очікує розробки окремої статті за назвою "Гарантії права на працю громадян України".

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України // ВВР України. –1996. - № 30. –Ст.141.
2. Скрипнюк О.В. Конституційні основи побудови соціально-правової держави в Україні // Конституція України – основа модернізації держави та суспільства. –Х.: Право, 2001. –С.188-245.
3. Шемшученко Ю. Конституція України і права людини // Право України. –2001. -№ 8. –С.13-15.
4. Тацій В.Я. Утвердження і забезпечення прав та свобод людини – головний конституційний обов'язок демократичної, правової, соціальної держави // Вісник академії правових наук України. – 2000. -№ 4. –С.3-18.
5. Князев В. Конституційні гарантії прав, свобод та обов'язків людини громадянина в Україні // Право України. –1998. -№ 11. –С.29-31.
6. Скобелкин В.Н. Обеспечение трудовых прав в СССР. –М.: Юрид. лит., 1987. –208 с.

7. Уржинский К.П. Гарантии права на труд. –М.: Юрид. лит., 1984. –200 с.
8. Егоров В.В. Право на труд рабочих и служащих: теория и практика. –М.: Наука, 1986. –116 с.
9. Иванов С.А., Лившиц Р.З. Личность в советском трудовом праве. –М.: Наука, 1982. –231 с.
10. Скомороха В. Права людини на охорону здоров'я, медичну допомогу, медичне страхування та конституційне правосуддя // Право України. –2002. - № 6. –С.3-9.
11. Государственное право Германии: В 2-х т. – Т.1. –М.: Юрист, 1994. –612 с.
12. Советское трудовое право: проблемы использования трудовых ресурсов /Под ред. С.А. Иванова. –М.: Наука, 1990. –304 с.
13. Законодательство о труде в условиях перестройки /З.К. Симорот, Н.П. Стаднин, И.В. Зуб и др. –К.: Наукова думка, 1991. –232 с.
14. Патюлин В.А. Государство и личность в СССР. –М.: Наука, 1974. –431 с.
15. Витрук Н.В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе. –М.: Наука, 1978. –258 с.
16. Юридический словарь. Энциклопедический словарь /Под ред. А.Я. Суханова. –М.: Советская энциклопедия, 1987. –528 с.
17. Скобелкин В.Н. Юридические гарантии трудовых прав рабочих и служащих. –М.: Юрид. лит., 1969. –168 с.
18. Смирнов О.В. Природа и сущность права на труд. –М.: Юрид. лит., 1964. –214 с.
19. Кодекс законів про працю України // Право і практика. –2001. -№ 1.

Надійшла до редколегії 05.12.2002

МАЛЫХИНА Я.А. ВАЖНОСТЬ ЮРИДИЧЕСКИХ ГАРАНТИЙ ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ РЕАЛИЗАЦИИ ПРАВА НА РАБОТУ ГРАЖДАН УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ
Рассмотрены юридические гарантии права граждан Украины на работу и задачи реализации гарантий как составляющей их общих конституционных прав.

***

MALYKHINA JA.A. RELEVANCE OF THE LEGAL WARRANTIES OF A SOFTWARE TO MAINTENANCE OF IMPLEMENTATION OF THE RIGHT ON ACTIVITY OF THE CITIZENS OF UKRAINE IN CONDITIONS OF MARKET ECONOMY

The legal warranties of the right of the citizens of Ukraine for activity and problems of implementation of the warranties as component of their general constitutional laws are reviewed.

УДК 343.102:351.862.22

О.С. МІЛЬЧУЦЬКА

Національна академія внутрішніх справ

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З ПИТАНЬ РОЗШУКУ ТА ПОВЕРНЕННЯ ВИКРАДЕНИХ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ¹

Розглянуто співробітництво України з правоохоронними системами світу в боротьбі з незаконною торгівлею культурними цінностями.

Одним з актуальних напрямів діяльності Укрбюро Інтерполу є попередження, розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних з викраденням, незаконним вивезенням за кордон і збутом культурних цінностей. Водночас, саме у цій сфері при організації взаємодії із правоохоронними органами зарубіжних держав по розшуку і поверненню культурних та історичних цінностей виникає чимало проблем, які досі залишаються невирішеними. Для більш детального їх розгляду ці проблеми доцільно, на наш погляд, поділити на дві групи. Перша група - це про-

блеми міжнародного співробітництва в цій області. Друга - це проблеми національного характеру.

Міжнародна незаконна торгівля культурними цінностями у даний час є формою злочинності, яка все більше інтернаціоналізується і поширюється. Зростаюча прозорість кордонів між країнами Європи, поява нових ринків і нових клієнтів в багатих країнах, доступність засобів транспорту та зв'язку, також, як і неймовірне зростання цін на твори мистецтва - ось фактори, які сприяють такій торгівлі.

В технічному плані проблема боротьби з незаконною торгівлею культурними цінностями є важливою сферою діяльності Інтерполу. У суто правовому аспекті протягом останніх 30 років було укла-

¹ Стаття підготовлена за матеріалами аналітичного огляду Інтерполу за 1992-2001 роки. -К., 2001.